

บทที่ ๕

สรุป และข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษาวิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำตามแนวพระพุทธศาสนาของสมเด็จพระมหาธีราจารย์ (นิยม ฐานิสสรมหาเถร)” มีวัตถุประสงค์ ๑. เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำและภาวะผู้นำเชิงพุทธ ๒. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ของสมเด็จพระมหาธีราจารย์ (นิยม ฐานิสสรมหาเถร) ๓. เพื่อวิเคราะห์เกี่ยวกับภาวะผู้นำตามแนวพระพุทธศาสนาของสมเด็จพระมหาธีราจารย์ (นิยม ฐานิสสรมหาเถร) ดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งใช้การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Information) จำนวน ๑๕ รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบปริบท (Content Analysis Technique) ผลการวิจัยสามารถสรุปและมีข้อเสนอแนะตามลำดับ ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำตามแนวพระพุทธศาสนาของสมเด็จพระมหาธีราจารย์ (นิยม ฐานิสสรมหาเถร)” สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

๕.๑.๑ สรุปแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำและภาวะผู้นำเชิงพุทธ

จากการวิจัยเชิงเอกสารเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำและภาวะผู้นำเชิงพุทธ ผู้วิจัยได้นำเสนอข้อมูล จากการศึกษาเป็น ๒ ประเด็น สรุปได้ดังนี้

๑) แนวคิดและทฤษฎีภาวะผู้นำ

จากการศึกษาแนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำตามแนวคิดของนักวิชาการที่พบว่าการนำไปใช้วิเคราะห์ผู้นำเสนออย่างแพร่หลาย ผู้วิจัยสรุปได้ดังนี้

๑.๑) ทฤษฎีเกี่ยวกับคุณลักษณะผู้นำ (Trait Theory) แนวคิดของทฤษฎี ผู้นำมีคุณลักษณะของผู้นำในตัวเอง โดยเฉพาะตน จุดเด่นของทฤษฎี เริ่มมีหลักการบริหาร เกิดขึ้น (Administrative principle) จุดด้อยของทฤษฎี ไม่สามารถระบุ คุณลักษณะที่แน่ชัดของผู้นำได้

๑.๒) ทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมของผู้นำ (Behavioral Theory of leadership) แนวคิดของทฤษฎี ผู้นำมีวิธีการบริหารงานอย่างไรให้มีประสิทธิภาพสูงสุด, พฤติกรรมของผู้นำที่ทำให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด และเน้นพฤติกรรมระหว่างผู้นำและผู้ตาม จุดเด่นของทฤษฎี เกิดระบบการบริหารตามลำดับชั้น(hierarchy) และใช้หลักการบริหารเชิงเหตุผลในการ กำกับและควบคุมบุคลากร

จุดด้อยของทฤษฎี การขาดภาพความคิดเชิงวิสัยทัศน์, มุ่งเน้นประสิทธิภาพมากเกินไป ซึ่งจะทำให้พนักงานไม่สามารถเสนอแนวความคิดได้

๑.๓) ทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำ ตามสถานการณ์ (Contingency or Situational Theory of Leadership) แนวคิดของทฤษฎี ผู้นำต้องรู้จักวิเคราะห์สถานการณ์เพื่อให้เกิดการทำงานที่บรรลุเป้าหมาย จุดเด่นของทฤษฎี ทฤษฎีนี้ง่ายต่อการ ปฏิบัติ ทฤษฎีมีความ ยืดหยุ่นตาม สถานการณ์ที่เกิดขึ้น จุดด้อยของทฤษฎี การขาดคำอธิบาย เชิงเหตุผลที่น่าเชื่อถือ ในการพิสูจน์ระหว่างแบบผู้นำ กับระดับวุฒิภาวะของผู้ตาม

๑.๔) ทฤษฎีผู้นำเชิงปฏิรูป (Transformational Leadership Theory) แนวคิดของทฤษฎี ริเริ่มสิ่งใหม่ (สร้างโอกาส, จินตนาการใหม่ ๆ), มุ่งความสัมพันธ์ส่วนบุคคลกับสมาชิกกลุ่ม (สร้างแรงบันดาลใจ แก่ผู้ตาม), เน้นวิสัยทัศน์ ค่านิยม ความคาดหวัง และบริบทด้านศีลธรรม (dimension), ส่งเสริมการเรียนรู้ภายในองค์กรและกระตุ้นการใช้ปัญญาตลอดจนการปรับตัวอย่างต่อเนื่อง จุดเด่นของทฤษฎี เป็นทฤษฎีที่เหมาะสมในปัจจุบันตามลักษณะขององค์กรนั้นๆ, มีวิสัยทัศน์ร่วม การร่วมของคน การมีส่วนร่วม, ผู้ตามได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้ที่มีความสำคัญในองค์กร, ผู้นำเน้นเรื่องค่านิยมและศีลธรรม, การสร้างทีมงานที่เข้มแข็ง (Team Management), ส่งเสริมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องให้ทันกับสถานการณ์ (กระตุ้นภูมิปัญญา) จุดด้อยของทฤษฎี การเปลี่ยนแปลงค่านิยมและวิสัยทัศน์ของบุคคลมีโอกาสดึงนำไปใช้ในทางที่ผิดก็ได้, บางครั้งเกิดการขาดกรอบความคิดเชิงมนทัศน์ที่ชัดเจน เช่น “ถ้าไม่เป็นอย่างนั้น ก็ต้องเป็นอย่างนี้”

๒) แนวคิดและทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงพุทธ

ผู้นำที่สามารถนำพาองค์กรให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่ได้ตั้งไว้ได้นั้นนอกจากจะมีความสามารถแล้ว ยังต้องมีความดี คือ มีธรรมอีกด้วย ตามแนวพระพุทธศาสนาลักษณะของผู้นำที่ดีนั้น ต้องเป็นผู้นำที่มีธรรมในตนเอง คือ เป็นผู้ที่มีธรรมเป็นเครื่องชี้นำในการปกครองและการบริหารรัฐ ประเทศ องค์กร หรือหมู่คณะ ให้เป็นไปไปด้วยดี โดยหลักธรรมที่ใช้ในการสร้างภาวะผู้นำประกอบด้วย ปาปนิกรธรรม ๓, อกุศลมูล ๓, อคติ ๔, พรหมวิหารธรรม ๔, สังคหวัตถุ ๔, ราชสังคหวัตถุ ๔, ภาวนา ๔, อคติ ๔, สาราณียธรรม ๖, สัมปยุตธรรม ๗, สัมปายะ ๗, อปริหานียธรรม ๗ และ ทศพิธราชธรรม ๑๐

๕.๑.๒ สรุปผลการวิเคราะห์ภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ของสมเด็จพระมหาธีราจารย์ (นิยม จาณิสสรมหาเถร)

๑) ด้านการปกครอง

การบริหารจัดการองค์กรต้องเริ่มต้นจากการวางระเบียบ กฎเกณฑ์ในการอยู่ร่วมกันก่อน เป็นกรณีการออกกฎหมายใช้ในวัด การปกครองคน ผู้ปกครองต้องวางตนอยู่ในความไม่มีอคติ

แต่ต้องคำนึงถึงกฎเกณฑ์กติกาที่มีอยู่เป็นสำคัญ ประโยชน์ที่เกิดขึ้นในหมู่สงฆ์ ประโยชน์นั้นจะต้องแจกจ่ายให้แก่ภิกษุผู้ชวนขวยในกิจของสงฆ์อย่างเป็นธรรม เช่น การจับสลากกิจนิมนต์ เป็นต้น การบริหาร เป็นการกระจายอำนาจทั้งภายในวัด และภายนอกวัด โดยให้ผู้ได้บังคับบัญชาได้เรียนรู้งานก่อน แล้วจึงจะได้อสอนผู้อื่นต่อไป

๒) ด้านการศาสนศึกษา

ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (นิยม จานิสฺสรมหาเถร) ในด้านการศึกษา เจ้าประคุณสมเด็จพระเจ้า ได้ทรงปฏิบัติตนเป็นครูของครูและนักเรียน นักศึกษาทั้งหมด เป็นผู้นำในการฟื้นฟูสำนักเรียนบาลีขึ้นในวัด เป็นผู้วางแนวปฏิบัติในการบริหารจัดการสำนักศาสนศึกษา เป็นผู้นำในการริเริ่มการตั้งทุนการศึกษาทุนภัตตาหารสำหรับพระภิกษุ-สามเณรผู้ศึกษาบาลี จัดระบบการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ ตั้งแต่การกำหนดนโยบาย จนถึงการให้แรงจูงใจแก่บุคลากร ถ่ายทอดปรัชญาแนวคิดเรื่องการเรียนภาษาบาลีคือการรักษาพระศาสนา โดยพระศาสนาจะต้องอยู่ได้ก็ด้วยการศึกษาภาษาบาลี

๓) ด้านการศึกษาสงเคราะห์

ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (นิยม จานิสฺสรมหาเถร) ในด้านการศึกษาสงเคราะห์ เจ้าประคุณสมเด็จพระเจ้า ได้มีการ ส่งเสริมและพัฒนาบุคลากรภายในวัดให้มีความสามารถในการถ่ายทอดคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชน เป็นผู้นำในการจัดตั้งโรงเรียนเด็กก่อนเกณฑ์เป็นแห่งแรกขึ้นในวัดชนะสงคราม เป็นผู้นำในการจัดตั้งกองทุนนิศึกษาสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาของวัดชนะสงครามและเด็กก่อนเกณฑ์ภายในวัด

๔) ด้านการเผยแผ่

ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (นิยม จานิสฺสรมหาเถร) ในด้านการเผยแผ่ เจ้าประคุณสมเด็จพระเจ้า เป็นพระสงฆ์นักเผยแผ่รุ่นแรกที่เผยแผ่ธรรมทางสถานีวิทยุ เป็นผู้แสดงพระธรรมเทศนาในวันธัมมัสสวนะเป็นประจำทุกวัน เป็นผู้ส่งเสริมฟื้นฟูเทศนาธรรมภาษามอญ เป็นผู้นิพนธ์หลักธรรมเตือนใจแก่พุทธศาสนิกชน

๕) ด้านการสาธารณูปการ

ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (นิยม จานิสฺสรมหาเถร) ในด้านการสาธารณูปการ เจ้าประคุณสมเด็จพระเจ้า เป็นพระมหาเถระนักพัฒนา นักคิด นักออกแบบ เสนาสนะภายในวัด จัดหมวดหมู่สังฆาวาส พุทธาวาสอย่างเป็นระบบ พัฒนาวัดชนะสงครามให้เป็นศูนย์รวมศรัทธาของผู้แสวงบุญ เป็นผู้นำก่อสร้างวัดทิพย์สุคนธารามและพระพุทธรูปเมตตาประชาไทย จังหวัดกาญจนบุรี

๖) ด้านการสาธารณสงเคราะห์

ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (นิยม จาณิสฺสรมหาเถร) ในด้านการสาธารณสงเคราะห์ เจ้าประคุณสมเด็จพระเจ้าได้จัดตั้งโครงการถือศีล ฟังธรรม และปฏิบัติธรรม เนื่องในวันสำคัญทางศาสนา เป็นผู้นำในการแจกจ่ายสิ่งของช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติ เป็นผู้นำในการจัดสร้างสถานที่ฝึกอาชีพประชาชน เป็นผู้นำบำเพ็ญบารมีเมตตาอนุเคราะห์ประชาชนในด้านที่อยู่อาศัยและอาชีพ

๕.๑.๓ สรุปวิเคราะห์ภาวะผู้นำตามแนวพระพุทธศาสนาของสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (นิยม จาณิสฺสรมหาเถร)

๑) ด้านการปกครอง

การบริหารจัดการต้องเริ่มต้นจากการวางระเบียบกฎเกณฑ์ในการอยู่ร่วมกัน จากหลักการดังกล่าวนี้นับได้ว่า เจ้าประคุณสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า ใช้หลักโกสัลลธรรม ๓ นอกจากนั้น จะเห็นได้ว่าวิธีการบริหารแบบที่เจ้าประคุณสมเด็จพระเจ้า ปฏิบัติอยู่นั้นสะท้อนให้เห็นความมีวิสัยทัศน์ของผู้บริหารองค์กร ซึ่งสอดคล้องกับหลักจกฺขุม ในปาปณิกธรรม ๓, การปกครองคน ผู้ปกครองต้องวางตนอยู่บน ผู้มีความไว้วางใจ การบำเพ็ญสมณกิจในข้อนี้ของเจ้าประคุณสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า ได้ใช้หลักพรหมวิหาร ๔ ในการปกครอง, การปกครองที่เน้นการจัดสรรประโยชน์อย่างเป็นธรรมแก่คณะสงฆ์ได้ปกครองจะเห็นได้จากกรณีการแจกจ่ายกิจนิมนต์แก่คณะสงฆ์ภายในวัดโดยการจับฉลากอย่างทั่วถึง จากหลักการดังกล่าวข้างต้นนั้น แสดงให้เห็นว่าเจ้าประคุณสมเด็จพระเจ้า มีการนำหลักโกสัลล ๓ ประการที่กล่าวไปแล้วมาใช้ในการปกครอง อีกทั้งได้ประยุกต์ใช้หลักธรรมที่ทำให้ ไม่เลือกที่รักมักที่ชัง นั้น คือ อุเบกขา ธรรมที่จะทำให้วางใจเป็นกลาง มีความยุติธรรมสม่ำเสมอ ไม่เอนเอียงเพราะชอบหรือไม่ชอบ, วิธีการปกครองที่เน้นการกระจายอำนาจทั้งภายในวัดและภายนอกวัดโดยให้ผู้ใต้บังคับบัญชาได้เรียนรู้งานก่อนแล้วจึงสั่งสอนผู้อื่นให้รู้ตาม เจ้าประคุณสมเด็จพระเจ้า ได้นำหลักอภิปรายธรรม ๗ มาใช้ในการปกครองด้วย

๒) ด้านการศึกษา

ภาวะผู้นำตามแนวพระพุทธศาสนาในด้านการศึกษาของเจ้าประคุณสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า ในฐานะที่เจ้าประคุณสมเด็จพระเจ้า เป็นเจ้าสำนักเรียนวัดชนะสงคราม เป็นวัดที่มีความโดดเด่นในด้านการจัดการศึกษาภาษาบาลี จนมีนักศึกษาภาษาบาลีสอบเปรียญธรรม ๙ ประโยค ได้จำนวน ๗๔ รูป หลักการบริหารดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า เจ้าประคุณสมเด็จพระเจ้า ได้ประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการบริหารสำนักเรียนซึ่งหลักอิทธิบาท ๔ จะส่งผลให้เกิดความสำเร็จในการบริหารงาน ประกอบด้วยหลักอิทธิบาท ๔, เป็นผู้นำในการฟื้นฟูสำนักเรียนบาลีขึ้นในวัด โดยเจ้าประคุณสมเด็จพระเจ้า มักจะปรารภกับลูกศิษย์ และผู้ใต้บังคับบัญชาเสมอว่า การเรียนภาษาบาลี คือ การรักษา

พระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนาจะยั่งยืนอยู่ได้ก็โดยอาศัยการเรียนภาษาบาลี เพื่อสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาต่อไป หลักการบริหารดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า เจ้าประคุณสมเด็จพระสังฆราช กอปร ด้วยหลักอิทธิบาท ๔ ในการบริหารอีกทั้งยังกอปรด้วยหลัก ปาปณิกธรรม ๓ โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับจักขุมา ความเป็นผู้มีสายตาวไกลหรือมีวิสัยทัศน์ เจ้าประคุณสมเด็จพระสังฆราช เป็นผู้วางแนวปฏิบัติในการบริหารจัดการสำนักศาสนศึกษาจะเห็นได้จากเจ้าประคุณสมเด็จพระสังฆราช ได้มีแนวทางปฏิบัติเป็นของวัดเอง จากหลักการค้ากล่าวข้างต้นนั้น แสดงให้เห็นว่า เจ้าประคุณสมเด็จพระสังฆราช มีการประยุกต์ใช้หลักธรรม คือหลักสัปปุริสธรรม ๗ ประการ เจ้าประคุณสมเด็จพระสังฆราช เป็นผู้ดำเนินการริเริ่มตั้งทุนการศึกษา ทุนภัตตาหารสำหรับพระภิกษุ – สามเณรผู้ศึกษาภาษาบาลี เจ้าประคุณสมเด็จพระสังฆราช ยอมสละปัจจัยส่วนตัว จัดอาหารมื้อเพล จัดถวายรางวัลผู้สอบผ่านภาษาบาลี และมีนิยัตินัดให้กับผู้สอบผ่านบาลีทุกเดือน หลักการบริหารดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า เจ้าประคุณสมเด็จพระสังฆราช บำเพ็ญสมณกิจประกอบด้วยหลัก สังคหวัตถุ ๔ เจ้าประคุณสมเด็จพระสังฆราชถ่ายทอดปรัชญา แนวคิดเรื่องการเรียนภาษาบาลีมีการรักษาพระพุทธศาสนา พระศาสนาจะดำรงอยู่ได้ก็ด้วยการศึกษาบาลี หลักการบริหารดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า เจ้าประคุณสมเด็จพระสังฆราช ท่านใช้หลัก จิตตะ คือความใส่ใจ ซึ่งเป็นหลักตามข้อหนึ่งในอิทธิบาท ๔

๓) ด้านการศึกษาสงเคราะห์

ภาวะผู้นำตามแนวพระพุทธศาสนาในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่ของสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (นิยม จาณิสฺสรมหาเถร) เจ้าประคุณสมเด็จพระสังฆราช การส่งเสริมและพัฒนาบุคลากรภายในวัด ให้มีความสามารถในการถ่ายทอดคุณธรรม จริยธรรม แก่เยาวชน ซึ่งเจ้าประคุณสมเด็จพระสังฆราช จะเปิดโอกาสให้พระสงฆ์ภายในวัด ได้ทำหน้าที่เป็นครูสอนนักเรียน เพื่อฝึกฝนอบรมตนเอง ในการถ่ายทอดความรู้ เจ้าประคุณสมเด็จพระสังฆราช ได้น้อมนำหลักธรรม คือ ภาวนา ๔ นอกจากนั้นเจ้าประคุณสมเด็จพระสังฆราช ได้เป็นผู้นำในการจัดตั้งโรงเรียนเด็กก่อนเกณฑ์ขึ้น ในวัดขณะสงคราม พร้อมทั้งเป็นผู้นำในการจัดตั้งกองทุนนิศึกษา เพื่อใช้ดอกผลจากทุนนิตินี้ดังกล่าวมาแปรสภาพเป็นอาหารคาวหวานให้กับเด็กๆ ลูกหลานของผู้ด้อยโอกาสที่ถูกฝากมาเรียนในวัด แสดงให้เห็นว่าเจ้าประคุณสมเด็จพระสังฆราช ได้น้อมนำหลักธรรมทั้งภาวนา ๔ และสังคหวัตถุ ๔ มาใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ด้านการศึกษาสงเคราะห์

๔) ด้านการเผยแผ่

ภาวะผู้นำตามแนวพระพุทธศาสนาในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่ของสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (นิยม จาณิสฺสรมหาเถร) เจ้าประคุณสมเด็จพระสังฆราช ในการบำเพ็ญสมณกิจด้านการเผยแผ่จากการวิจัย พบว่า เจ้าประคุณสมเด็จพระสังฆราช มีความโดดเด่นในด้านการเผยแผ่เป็นผู้มีพนธ์คติธรรมเตือนใจพุทธศาสนิกชนซึ่งเนื้อหาคติธรรมดังกล่าวได้ปรากฏอยู่ใน บทที่ ๓ แล้ว ข้อพหุสูตร ๕ ซึ่งเป็นคุณสมบัติของผู้คนแก่เรียน, เป็นผู้ส่งเสริมฟื้นฟูการเทศนาธรรมภาษามอญจากการบำเพ็ญสมณกิจ คำ

กล่าวแสดงให้เห็นว่า เจ้าประคุณสมเด็จพระเจ้า กอรปด้วยหลักธรรมเรื่อง จักร ๔ ซึ่งเป็นธรรมนำชีวิตไปสู่ความเจริญ, เป็นผู้แสดงพระธรรมเทศนาในวันธัมมัสสวนะประจำทุกวัน ในการทำหน้าที่ผู้เผยแผ่ธรรมของเจ้าประคุณสมเด็จพระเจ้า จะมีการใช้เทคนิควิธีการเผยแผ่ เพื่อจูงใจให้คนฟังเกิดความรู้สึกเอื้ออิมใจใคร่รู้และปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเทคนิควิธีที่เจ้าประคุณสมเด็จพระเจ้า ใช้สอดคล้องกับพุทธวิธีในการเผยแผ่ของพระพุทธองค์

๕) ด้านการสาธารณูปการ

ภาวะผู้นำตามแนวพุทธศาสนาในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการสาธารณูปการของสมเด็จพระมหาธีราจารย์ (นิยม จานิสฺสมหาเถร) เจ้าประคุณสมเด็จพระเจ้า เป็นพระมหาเถระนักพัฒนานักคิด นักออกแบบเสนาสนะภายในวัด จัดหมวดหมู่สิ่งฆราวาส พุทธาวาสอย่างเป็นระบบ โดยใช้หลักธรรมปาปนิกรรม ๓ ด้านจักขุมา มีตาดี กล่าวคือ เป็นผู้มียุญญามองการณ์ไกล เห็นประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการกระทำ, พัฒนาวัดขณะสงครามให้เป็นศูนย์รวมศรัทธาของผู้แสวงบุญ โดยใช้หลักหลักธรรมปาปนิกรรม ๓ ด้านนิสสยสัมปันโน เพียบพร้อมด้วยที่พักพิงอาศัย กล่าวคือ มีผู้ให้การสนับสนุนช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยคนอื่นได้เพราะมีมนุษยสัมพันธ์ดี และเป็นผู้นำก่อสร้างวัดทิพย์สุคนธารามและพระพุทธเมตตาประชารไทย จังหวัดกาญจนบุรี โดยใช้หลักหลักธรรมปาปนิกรรม ๓ ด้านวิรุโ มีธุรกิจดี กล่าวคือ เป็นผู้จัดธุระได้ดีมีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน

๖) ด้านการสาธารณสงเคราะห์

ภาวะผู้นำตามแนวพุทธศาสนาในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการสาธารณสงเคราะห์ของสมเด็จพระมหาธีราจารย์ (นิยม จานิสฺสมหาเถร) เจ้าประคุณสมเด็จพระเจ้า ได้จัดโครงการถือศีล ฟังธรรม และปฏิบัติธรรมเนื่องในวันสำคัญทางศาสนา โดยหลักพรหมวิหารด้านเมตตา กล่าวว่า ความรักความหวังที่ปรารถนาคนอื่นให้มีความสุข, เป็นผู้นำในการแจกจ่ายสิ่งของช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติ โดยหลักพรหมวิหารด้านกรุณา กล่าวว่า ความสงสารเห็นใจ ปรารถนาให้ผู้อื่นได้พ้นทุกข์, เป็นผู้นำในการจัดสร้างสถานที่ฝึกอาชีพประชาชน โดยหลักพรหมวิหารด้านมุทิตา กล่าวว่า ความรู้สึกพลอยชื่นชม ยินดี เมื่อผู้อื่นได้ดีมีสุข, เป็นผู้นำบำเพ็ญบารมีเมตตาอนุเคราะห์ประชาชนในด้านที่อยู่อาศัยและอาชีพ โดยหลักพรหมวิหารด้านอุเบกขา กล่าวว่า ความรู้สึกวางเฉย เป็นกลาง ไม่ลำเอียงเข้าข้างคนใดคนหนึ่ง

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาค้นคว้าวิจัย เรื่อง “ภาวะผู้นำตามแนวพระพุทธศาสนาของสมเด็จพระมหาธีราจารย์ (นิยม จานิสฺสมหาเถร)” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย

- ๑) คณะสงฆ์ควรนำเอาแนวการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ตามรูปแบบและแนวทางเจ้าประคุณสมเด็จพระมหาธีราจารย์ (นิมิตฺ จาณิสสรมหาเถร) ได้ประพฤติปฏิบัติไปใช้ในการบริหารงาน
- ๒) พระสังฆาธิการทุกระดับชั้นควรสร้างจุดเด่นในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ๖ ด้าน เพื่อให้เกิดการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์อย่างมีประสิทธิภาพ
- ๓) คณะสงฆ์ควรออกแบบการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ ๖ ด้าน ที่นำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ เพื่อทำให้การบริหารงานกิจการคณะสงฆ์สอดคล้องกับแนวนโยบายของพระพุทธองค์

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

- ๑) ควรส่งเสริมให้คณะสงฆ์ได้เรียนรู้ปฏิบัติในการบริหารงานของเจ้าประคุณสมเด็จพระมหาธีราจารย์ (นิมิตฺ จาณิสสรมหาเถร)
- ๒) ควรส่งเสริมให้มีการเผยแพร่แนวปฏิบัติในการบริหารวัด และการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในที่ประชุมพระสังฆาธิการ

๕.๒.๓ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

- ๑) การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยโดยคัดเลือกการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน ซึ่งอาจทำให้ได้ข้อมูลไม่ละเอียดครบถ้วนในทุกประเด็น ดังนั้น ในการศึกษาครั้งต่อไป ควรศึกษาการบริหารกิจการคณะสงฆ์เพียงด้านใดด้านหนึ่ง เพื่อเป็นการเจาะลึกและได้ข้อมูลที่ข้อมูลชัดเจนยิ่งขึ้น
- ๒) การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) จากบุคคลผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยผู้วิจัยคัดเลือกด้วยตนเอง ซึ่งอาจทำให้ได้ข้อมูลไม่ครบถ้วนในทุกประเด็น ดังนั้น ในการศึกษาครั้งต่อไปจึงควรนำไปศึกษาในเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Study) จากผู้ที่มีส่วนหรือผู้ที่ได้รับผลจากการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของสมเด็จพระมหาธีราจารย์ (นิมิตฺ จาณิสสรมหาเถร) เพื่อให้ได้ข้อมูลชัดเจนยิ่งขึ้น